

Libertarna država pod pritiskom pravnega urejanja istospolnih zvez

Urejanje pravnega položaja istospolnih zvez je z daljšimi ali krajšimi presledki že nekaj let aktualna tema v Sloveniji, ki pa se je v zadnjih mesecih preselila tudi v zakonodajni postopek v državnem zboru. Civilnodružbene in politične skupine se opredeljujejo za in proti t.i. »istospolnim porokam«, v njihovo podporo se vršijo pravne in politične akcije, lobiranja in propaganda. Zagovarjanje nasprotnih si mnenj in stališč je v večini primerov tako strastno in osebno, da že nastaja pregreto ozračje ideološkega »boja za resnico« oziroma boja za edini in svoj prav. Problematika istospolnih zvez se tako oddaljuje od reševanja konkretnih vprašanj in težav, s katerimi se državljanke in državljani soočajo v resničnem vsakdanjem življenju. Takšen prestižni boj za uveljavljanje svoje resnice skozi splošno pravno pravilo je tuj demokratičnemu in libertarnemu razumevanju družbe in dejansko ogroža delovanje vsebinske demokracije. V demokratični družbi je splošno pravno pravilo namreč predmet dogovora in soglasja med državljani demokratične države in se oblikuje na osnovi vsem dostopnega, objektivnega in treznega premisleka oziroma razmisleka o stvari. Le takšno dogovarjanje je legitimno orodje za iskanje pravega izmed številnih ponujajočih se vrednostnih sistemov. V pluralni in demokratični postmoderni družbi nas vodi do skupnega jezika in omogoča državljansko sobivanje. V razgretem ozračju strastnega in nepopustljivega ideološkega razpravljanja, vsiljevanja volje in eno-

stranskih rešitev pa takšen trezni razmislek ni mogoč in ogroža obstoj svobodne, t.j. libertarne družbe, za katero je značilno, da se razglša za okolje, ki je osvobojeno vseh nepotrebnih ideoloških naplavin.

Splošno prepričanje je, da večina ljudi želi živeti v takšni libertarni državi, ki svojim državljanom in državljanom ne vsiljuje nobene ideologije in jim pusti mirno spati. Časi racionalizma, klerikalizma, laicizma, komunizma, fašizma, nacizma, stalinizma, liberalizma in ostalih totalitarnih izmov naj bi bili že zdavnaj za nami, varno deponirani na smetišču zgodovine. Ostala naj bi le še skromna libertarna država, ki se pretirano ne vtika v življenje državljanov in državljanov, ga ne obremenjuje s pretiranim normiranjem in določanjem takšnih in drugačnih obveznosti. Pušča svobodo na osebnem, političnem, socialnem in ekonomskem področju. Dejaven poseg države v to svobodo je dopusten le za primer varovanja in uveljavljanja človekovih pravic, zagotavljanja socialne varnosti ogroženih skupin prebivalstva in uveljavljanja načel pravne države. Libertarna država je skratka dejavna le takrat, ko želi ohraniti obstoječi sistem pravic in svoboščin. Človekove pravice, katerih glavna naloga je udejanjanje človekove svobode na osebni, politični, socialni in ekonomski ravni, pa so danes po splošnem pojmovanju in obče civilizacijskem dogovoru edina ideologija, edini vrednostni sistem, ki je sprejemljiv za »ideologij osvobojeno« libertarno državo.

Zakonsko in zunajzakonsko zvezo sme takšna libertarna država torej pravno urejati le na podlagi načela socialne države in samoohranitve družbe. Tako naj tudi slovenska ustava ne bi zagotavljala varstva zakonski zvezi neposredno, ampak le preko varstva družine,

t.j. razmerja med staršem in otrokom. Država varuje korist otroka kot najšibkejšega člana družine, od otroka pa je odvisna tudi sama prihodnost družbe in države. Interes za pravni poseg je tako zelo velik. S sistemom socialnega in zdravstvenega varstva in številnih pra-

Pablo Picasso, Moški s pipo, 1968, olje na platnu. 146 x 88,8 cm. Galerija Rosengart.

vic in dolžnosti, ki iz tega sistema izhajajo, država podpira zakonske in zunajzakonske skupnosti, da bi zagotavljale nastajanje novih rodov, ki so pravzaprav investicija v prihodnost in naj bi omogočili ohranitev družbe. Da sta zakonska zveza in zunajzakonska skupnost opredeljeni kot skupnost moškega in ženske, torej ni naključje. V tej namensko posebni skupnosti med moškim in žensko se namreč odlikava zakon narave, kjer se novo življenje poraja iz spolnega razmerja med bitjema različnih spolov. Motiv za pravno urejanje zakonske zveze in zunajzakonske skupnosti tako ni prav nič romantičen in vzroka zanj ne smemo iskati v vzpodbujanju in varovanju ljubezni med zakoncema ali zunajzakonskima partnerjema. Stanje in počutje v glavah in srcih državljanek in državljanov libertarne države namreč ne sme prav nič zanimati.

Upravičeno je torej pričakovati, da bo libertarna država istospolno zvezo pravno uredila le v primeru, da bo takšna zveza lahko postala družina. V drugem odstavku 53. člena ustave je določeno, da zakonsko zvezo in pravna razmerja v njej, v družini in v zunajzakonski skupnosti ureja zakon. Iz omenjene določbe tako na prvi pogled izhaja, da se na ravni zakona kot zakonska zveza lahko brez posebnih zapletov opredeli tudi skupnost med osebama istega spola. Ustava namreč nikjer izrecno ne določa, da je zakonska zveza skupnost dveh oseb nasprotnega spola. Vendar pa je omenjena določba neločljivo povezana z določbo tretjega odstavka istega člena, ki državi nalaga dolžnost varovanja družine, materinstva, očetovstva, otrok in mladine. Po ustaljeni pravni doktrini je jasno, da pojem družine pomeni razmerje med starši in otroci oziroma staršem in otrokom. Dve odrasli osebi torej praviloma še ne predstavljata družine. Takšno tezo o sistemski in vsebinski nerazdružljivosti zakonske zveze in družine potrjuje tudi sama naslovitev pravice v ustavi, ki

se v podnaslovu člena dobesedno glasi »zakonska zveza in družina«. V skladu z veljavnim pravom je tako kot zakonska zveza mogoča le skupnost moškega in ženske, ker le takšna zveza omogoča, da z rojstvom ali posvojitvijo otroka nastane družina. Libertarna država lahko torej istospolne zveze v skladu s svojo ideološko osvobojenostjo pravno začne urejati šele takrat, ko in če bo v družbi prišlo do soglasja, da sme tudi istospolna zveza kot razmerje med staršem in otrokom postati družina bodisi z rojstvom otroka po naravni oziroma umetni poti bodisi s posvojitvijo. Ob vsem tem pa se je potrebno zavedati, da v kolikor se na zakonski ravni uredi možnost sklepanja istospolnih zakonskih zvez oziroma skupnosti brez možnosti posvojitve otrok in pravice do umetne oploditve, bodo v skladu z ustavnim načelom enakosti pred zakonom istospolne zakonske zveze pridobile pravico do umetne oploditve in posvojitve otrok. S takšnim zakonom bo namreč prišlo do diskriminacije, do različnega urejanja enakega družbenega pojava, t.j. monogamne življenjske skupnosti med dvema odraslima osebama. Skupnost med moškim in žensko bo z vzpostavitev istospolne skupnosti naenkrat imela več pravic kot slednja. Če namreč libertarna država v svoji ideloški skoposti oziroma ekonomičnosti določen družbeni pojav regulira le iz razloga načela samoohranitve in načela socialne države, bo tudi istospolnim skupnostim morala podeliti funkcijo vzgoje otrok in socialnega skrbstva, da bo opravičila in osmislila svoj pravni poseg v takšno skupnost. Samo razlika v pojmovanju »zakonska zveza« in »istospolna skupnost«, kot to predlagajo nekateri, še ni dovolj tudi za razlikovanje v obsegu in vrsti pravic. Ustava je pač zakonu nadrejeni pravni akt in ustavno sodišče si ne bo smelo pomišljati udejaniti pravic, ki iz zakonske zveze izvirajo na podlagi obstoječe ustavnopravne ureditve, tudi za istospolne skupnosti, ki bodo kljub drugačnemu poi-

menovanju v pravo in v glavah ustavnih sodnikov dobile značaj zakonske zveze.

Pravno urejena zakonska zveza in zunajzakonska skupnost je v ustavi zapisana človekova pravica in vitalno interesno področje libertarne države. Vrednostno gledano istospolna skupnost oziroma zveza takšnega značaja nima, ker v družbi ni soglasja, da je lahko tudi istospolna skupnost primerno okolje za rast, vzgojo in razvoj otrok kot mladih državljanek in državljanov. Prevladuje mnenje, da je za otroka najbolje, da živi v urejeni družinski skupnosti matere in očeta, ki jo je država dolžna podpirati in vzpodbujati z zakonodajnimi ukrepi. S pravno ureditvijo istospolne zveze bi libertarna država kršila to prevladujoče mnenje. Civilni zakoni opravljajo namreč zelo pomembno in včasih odločilno vlogo pri širjenju določene miselnosti in navad. Življenjske oblike in vzorci, ki jih izražajo, ne oblikujejo samo družbenega življenja na zunaj, marveč težijo k spremembi miselnosti in vrednotenja samega obnašanja državljanek in državljanov. Takšno ravnanje pa je že preveč ideološko in pristransko, skratka nesprejemljivo za libertarno državo, ki se mora le odzivati na potrebe državljanek in državljanov. Nasprotno pa je v primeru zahtev po pravnem urejanju istospolnih zvez mogoče čutiti tendence po umetnem proizvajanju potreb in njihovem vcepljanju v glave in srca državljanek in državljanov. Istospolne skupnosti v ničemer ne prispevajo oziroma koristijo za skupno dobro družbe in zato ne potrebujejo posebne pozornosti s strani pravnega urejanja. Zaenkrat namreč še ne morejo oziroma ne smejo zagotoviti razmnoževanja in preživetja človeške vrste. V takšni skupnosti torej ni otroka, ki bi potreboval zaščito države. S pravnim urejanjem istospolnih zvez pa bi se na vrednostni in materialni ravni zmanjšala možnost vzpodbujanja in varovanja zakonske zveze kot ustanove, ki je bistvenega pomena za skupno dobro. Poleg propagandnega učin-

ka, da so tudi istospolne zveze primerno okolje za družinsko življenje, bi neizogibno prišlo do transferja obstoječih socialnih in zdravstvenih pravic oziroma finančnih in materialnih sredstev z zakonskih in zunajzakonskih skupnosti k istospolnim skupnostim. Družba namreč razpolaga z omejenim obsegom sredstev in na novo vzpostavljeni pravni institut istospolne zveze pripadajočih sredstev ne bi mogel dobiti drugje kot pri obstoječih institutih zakonske zveze in zunajzakonske skupnosti.

Pravno urejanje istospolne skupnosti pa tudi ni neposredno opravičeno na podlagi načela socialne države. Istospolne osebe namreč same po sebi niso neka ogrožena ali posebna skupina državljanek in državljanov, ki bi z vidika humanosti potrebovali posebno pravno ureditev in zaščito. Obstoječi pravni sistem libertarne države namreč že sedaj istospolnim osebam omogoča, da v skladu in na podlagi civilnega prava uredijo medsebojna pravna razmerja avtonomno, v skladu s svojo voljo. S pravnim dogovorom med dvema ali več istospolnimi osebami oziroma s pogodbo je mogoče uveljaviti praktično vse pravne ugodnosti, ki naj bi izhajale iz pravno priznane istospolne zveze. Tako je npr. mogoče rešiti vprašanje dedovanja, preživljanja in vsakršnega zavarovanja. Sicer pa se večina pravic iz socialnega, zdravstvenega, pokojninskega zavarovanja in zavarovanja za primer brezposelnosti tako ali tako pridobi na individualni osnovi z rednim poravnavanjem obveznosti do države in torej za njihovo pridobitev ni potrebna sklenjena zakonska ali zunajzakonska zveza. Posamezne težave, nefleksibilnosti in trdote, s katerimi se npr. v postopkih pred državnimi in paradržavnimi organi soočajo istospolne osebe, pa lahko v vsakem trenutku pomaga reševati izvršilna veja oblasti s posamičnimi pravnimi akti in internimi navodili. Avtonomnosti človeške osebe in pravici do drugačnosti je torej v obstoječem slovenskem

pravnem sistemu že zadoščeno. Pritiski za pravno urejanje istospolnih skupnosti tako ne morejo izvirati iz dejanskih potreb določene skupine državljanek in državljanov, ampak so lahko le izrazito ideološko pogojeni. Pravni poseg države na omenjeno področje bi bil zato nelibertaren.

V obstoječem slovenskem pravnem redu pa je zadoščeno tudi načelu enakosti pred zakonom v skladu s 14. členom ustave. Jasno je, da enake človekove pravice kot heteroseksualne uživajo tudi homoseksualne osebe. Zakonska zveza in družina je v ustavi kodificirana človekova pravica in istospolne osebe pred pristojnim državnim organom lahko že vsekozi veljavno sklenejo zakonsko zvezo z osebo nasprotnega spola in z njo osnujejo tudi družino. Pravica do zakonske zveze in družine kot namensko posebne življenjske skupnosti med moškim in žensko je tako na voljo vsem pod enakimi pogoji, tako heteroseksualnim kot homoseksualnim osebam. Matičarji vse kandidate za zakon obravnavajo enako, ne glede na njihovo spolno usmerjenost. Izključitev je edinole na spol, spol pa določa narava in ne človek.

Zdi se, da zagovorniki pravnega urejanja istospolnih skupnosti ne sprejemajo dejstva, da je zakonska zveza oziroma zunajzakonska skupnost med moškim in žensko drugačna od istospolne skupnosti, da ima drugačno vlogo in pomen v družbi. Prva je družbeno koristna, saj po naravi stvari predstavlja človeški potencial za obnavljanje družbe. Druga te družbene koristnosti nima oziroma je po današnjem večinskem prepričanju demokratične javnosti neprimerno okolje za vršenje takšne vloge. Libertarna država, v kolikor ostaja

zvesta svojemu svobodnjaštvu in minimalnemu normiranju družbenih razmerij tam, kjer ni nujno, torej ne more in ne sme biti zainteresirana za pravno urejanje istospolnih skupnosti. Celo več, takšen poseg države bi pomenil, da zapušča nepristranska libertarna izhodišča in v nasprotju z voljo ljudstva zavzema in propagira liberalistične težnje neogrožene manjšine na račun večine. Na mestu je tudi vprašanje, ali tlačenje istospolnih skupnosti v isti koš s heteroseksualnimi ne pomeni poskusa zanikanja homoseksualnega dela populacije in poskus njihovega podjarmljenja heteroseksualnim normam. Vse ljubezni so enako lepe, a vse ljubezni so tudi neprimerne za pravno urejanje. Pri pobudah za pravno urejanje istospolnih skupnosti ne gre niti za reševanje stiske posameznika niti za človekove pravice. Gre preprosto za ideološki boj, ki pa ga mora prava libertarna oblast ostro zavriniti, ker uničuje in odpravlja libertarno družbo, v kateri je svoboda posameznika pripoznana kot temeljna vrednota.

Literatura:

- Ustava Republike Slovenije,
Predpisi o zakonski zvezi in družinskih razmerjih z uvodom Karla Zupančiča. Ljubljana: ČZ Uradni list RS, 1996,
Grad F., Kaučič I., Ribičič C., Kristan I.: *Državna ureditev Slovenije*. Ljubljana: ČZ Uradni list RS, 1996.
Hart, H. L. A.: *Koncept prava*. Ljubljana: Prevodi, 1994.
Kaufmann, A.: *Uvod v filozofijo prava*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1998.
Pavčnik, M.: *Argumentacija v pravu*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1991.
Pavčnik, M.: *Teorija prava*. Ljubljana: Pravna obzorja, 1997.
Rousseau, J. J.: *Družbena pogodba*. Ljubljana: Temeljna dela, 2001.